

p 2013

5361к

Рүстемов Л. Зиябекұлы
Надолла Семәре

Парсы тілінің
жолнашары

Қазақстан университеттері ғылымыстану және
филология факультеттерінің екінші курс
студенттеріне арналған оқулық

Техран . 1995

Тақырыптар тізімі

فهرست مطالب

Беті. صفحه.

Алғысөз

مقدمه

Бірінші тарау.

بخش اول.

Парсы тілінің қысқаша жүйелі грамматикасы

دستور منظم کوتاه زبان فارسی

Сөйлем

2 جمله

Сөйлем түрлері

اقسام جمله

Сөйлемнің айтылуына және

2 اقسام جمله از نظر محتوی

мағынасына қарай бөлінуі

Хабарлы сөйлем

3 جمله خبری (کلام اخباری)

Сұраулы сөйлем

3 جمله پرسشی (کلام استفهامی)

Бұйрықты сөйлем

4 جمله امری

Таңырқаулы сөйлем

4 جمله تعجبی (جمله عاطفی)

Шартты сөйлем

4 جمله شرطی

Қыстырмалы сөйлем

5 جمله معترضه

Жалбарлы сөйлем

5 جمله دعایی

Сөйлемнің құрылысына

6 اقسام جمله از نظر ساختمان

қарай бөлінуі

Жай дербес сөйлем

6 جمله ساده و مستقل

Күрделі (кұрмалас) сөйлем

7 جمله مرکب

Нұқсанды (қысқартылған)

8 جمله ناقص

сөйлем

Жақсыз сөйлем	8
Сөйлемдегі сөздердің орын тәртібі	8
1. Дағдылы дұрыс сөйлем	9
2. Инверсияланған сөйлем	10
Кәміл және шектелген сөйлемдер	11
Сөйлемнің айтылу мақсаты мен мазмұнына және құрылысына қарай бөлінуінің жазуалы	12
Бастауыш пен етістіктің (баяндауыштың) байланысы (қиысуы)	13
Сөз таптары	14
Етістік	15
Етістікті талдау	15
Есім.	16
Етістіктің шақтары (жадуал)	17
Мағыналары анық есімдердің түрлері : жалқы, жалпы, деректі, абстракты, белгілі, белгісіз, түбір тұлға, туынды.	18
Масдар. Масдардың түрлері : негізгі, есімнен жасалған етістіктер, дар және күрделі, префиксті етістіктер, қысқарған, етістіктен жасалған зат есімдер.	20
Есімнің сөйлемде атқаратын қызметі.	24
Сөйлемдегі есім өрнегі.	24
Изафеттік тізбек	25
Жمله های غیر شخصی.	8
جای کلمات در جمله	8
جمله مستقیم	9
جمله غیر مستقیم	10
جمله مطلق و جمله مقید	11
جدول انواع جمله	12
مطابقه فعل با نهاد (مطابقه خبر با مبتدا)	13
اقسام کلمه (اجزای کلام/بخشهای سخن)	14
فعل	15
تجزیه فعل.	15
اسم.	16
زمان فعلها	17
اقسام اسم صریح : خاص، عام، ذات، معنی، معرفه، نکره، جامد، مشتق.	18
مصدر. اقسام مصدر : اصلی، جعلی، ساده، مرکب، پیشوندی، مرخم، اسم مصدر.	20
بحث نحوی اسم (ترکیب)	24
نقش اسم در جمله	24
تتابع اضافات	25

Изафеттік тіркестің түрлері.	انواع اضافہ	26
Есімді талдаудың үлгісі.	نمونہ تجزیہ اسم	28
Есімнің түрлері (жадуал)	جدول اقسام اسم	29
Есімдік.	ضمیر.	30
Жіктеу, еншілес, сілтеу, белгісіздік, сұрау, таңырқау, тәуелдік есімдіктері.	ضمیر شخصی، مشترک، اشارہ، مبہم، پرسشی، تعجبی، اختصاصی	30
Есімдікті талдаудың үлгісі.	نمونہ تجزیہ ضمیر	33
Есімдіктердің лексика - грамматикалық топтары (жадуал)	جدول اقسام ضمیر	33
Сын есім (Анықтауыш)	صفت	34
Сын есімнің ерекшеліктері	احکام صفت	34
Сын есімнің морфологиялық құрылымына қарай түрлері	اقسام صفت از نظر ساختمان	36
Сын есімнің мағыналарына қарай түрлері	اقسام صفت از نظر معنی	37
Дұрыс сын есімдердің түрлері	اقسام صفت قیاسی	38
Ілгеріңкі сын есімдер	صفتہای پیشین.	40
Сын есімнің сөйлемдегі қызметі	حالت صفت	42
Сын есімді талдау үлгісі	نمونہ تجزیہ صفت.	43
Сын есімнің түрлері (жадуал)	جدول اقسام صفت	44
Үстеу.	قید.	45
Үстеудің құрылымына қарай түрлері	اقسام قید از نظر ساختمان	45
Үстеудің мағынасына қарай түрлері	اقسام قید از نظر معنی	45
Шылау сөздер	حروف	48
Предлогтар	حروف اضافہ	49
Жалғаулықтар	حروف ربط (پیوند)	50
Жалғаулықтардың құрылымына қарай түрлері.	اقسام حروف ربط از نظر ساختمان	51
Жалғаулықтардың грамматикалық мағыналарына	اقسام حروف ربط از نظر معنی	53

қарай түрлері.	اقسام حروف	54
Шылау сөздерінің түрлері.	جدول اقسام حروف	56
Шылау және оның құранды бөлшектерінің жадуалы		
Одағайлар	اصوات	55
Одағайдың түрлері	اقسام اصوات	56
Сөйлем талдау.	تجزیه و ترکیب.	58
Сөзді (лексикалық)	تجزیه کلمات از نظر معنی	61
мағынасына қарай талдау		
Сөзді құрамына қарай талдау	تجزیه کلمات از نظر ساختمان	61

Екінші тарау.

بخش دوم.

Араб тілінің парсы тіліне әсері.	تأثیر زبان عربی در فارسی	65
Түбірі үш дауыссыздан құралған етістіктің бабтары	بابهای ثلاثی	69
Бірінші баб	باب اول	72
Екінші баб	باب تفعیل (باب دوم)	73
Үшінші баб және төртінші бабтар	باب مفاعله و باب افعال (باب سوم و باب چهارم)	74
Тәнуин арқылы жасалған үстеулер	پسوندها «ن» (تنوین)	77
Араб тілінен енген мезгіл және мекен есімдері	اسم زمان و مکان عربی	78
Құрал есімдері.	اسم آلت (ابزار)	81
Іс - кәсіп есімдері	صیغه مبالغه	81
Бесінші және алтыншы бабтар	باب تفاعل و باب تفاعل (باب پنجم و باب ششم)	83
Араб зат есімдерінің екілік саны.	باب تثنیة عربی	86
Жетінші және сегізінші бабтар	باب افعال و باب افعال (باب هفتم و باب هشتم)	87
Оныншы баб	باب افعال (باب نهم)	89
Масларлар	اسماء	92

Негізгі есімшелер	اسم فاعل.	93
Ырықсыз есімшелер	اسم مفعول.	93

Үшінші тарау. بخش سوم.

Парсы тілінің	ساخت اشتقاقی واژه	99
сөзжасам тәсілдері	در فارسی	
Сөзжасамның	وندهای اشتقاقی	100
морфологиялық		
(синтетикалық) тәсілі		
- туынды сөздер жасайтын	پسوندهای اشتقاقی	101
суффикстер		
- туынды сөздер жасайтын	میانوندهای اشتقاقی	102
инфикстер		
- туынды сөздер жасайтын	پیشوندهای اشتقاقی	102
префикстер		
Сөзжасамның синтаксистік	واژه مرکب	103
(аналитикалық) тәсілі		
- копулятивті тіркес	پیوندی	103
Морфологиялық тәсіл -		
аффикстер арқылы жасалған		
сын есімдер :		
- суффикстер арқылы	(پسوندها)	137
- префикстер арқылы	(پیشوندها)	139
- күрделі етістіктер	افعال مرکب	154
Сөздерді ауыспалы		156
мағыналарында қолдану		

Төртінші тарау. بخش چهارم.

Парсы әдебиетіндегі	عروض فارسی	173
өлең жазу жүйесі		
Кейбір парсы поэтикалық	توضیحات کوتاه درمورد بعضی از	179
терминдердің қысқаша	اصطلاحات شعر فارسی	
түсініктемесі		

уәзн	وزن	179
әруз	عروض	179
әруздің түрлері	بحور عروض	179
ғафияе (ұйқас)	قافیه	181
рәуи	روی	182
рәдиф	ردیف	182
бәит	بیت	183
месра	مصراع	183
мәтлә	مطلع	183
мәғтә	مقطع	183
һөсн - е мәтлә	حسن مطلع	183
һөсн - е мәғтә	حسن مقطع	183
тәшбиб (қасидаға кіріспе)	تشبيب	183
тәхәлләс (бүркеме есім)	تخلص	184
рәбаи	رباعی	184
мәснәуи	مثنوی	185
дөбейти не чәһар паре	دوبیتی یا چهارپاره	187
ғәзел	غزل	187
қасида	قصیده	188
ғете	قطعه	189
мөсәммәт	مُسَمَّط	189
мөстәзад	مُسْتَزَاد	190
мөләммә	مُلَمَّع	190
тәрджи бәнд (байланған қайырма)	ترجیع بند	191
тәркиб бәнд (байланған құрам)	ترکیب بند	192
фаселе	فاصله	193
мөәмма (жұмбақ өлең)	مُعَمَّن	193
диуан	دیوان	193
фәрд	فرد	193
нәзире (еліктеу)	نظیره	193
кәллияят	کلیات	194
мөраат - е нәзир	مراعات نظیر	194

بخش پنجم.

تجزیه و تحلیل متن	205
قصه رنگها [متن]	205
قید توضیح	
تخمین	
گل، آینه، قرآن [شعرا]	
آن پسر را دستگیر کنید (۱) [متن]	214
آن پسر را دستگیر کنید (۲)	216
اسم / صفت + اسم مفعول (صفت مفعولی مرگب)	
ضمیر مشترک + اسم (صفت مرگب)	
اسم + ستاک حال (اسم / صفت مرگب)	
ترکیب اضافی (اسم مرگب)	
ترکیب عطفی (اسم مرگب)	
عدد + اسم (صفت / قید)	
قید ترتیب	
ترکیب اضافی (صفت مرگب)	
پسوند «زار»	
میانوند «آ»	
حذف نشانه اضافه (اسم مرگب)	
ربط «و»	
ضمیر مفعولی پیوسته	
حذف «به» و «در»	
بی آنکه / بدون آنکه	
تقدم صفت بر موصوف	
شوق دیدار [متن]	230
پسوندهای اسم مصدر	
پسوند صفت نسبی	
حذف نشانه اضافه از پایان موصوف (ترکیب وصفی)	
صفت مقلوب	
اسم فاعل مرگب	
اضافه مقلوب	
پسوند «آنی» (صفت نسبی)	
حذف «که» موصولی	
«که»، «تا» (ربط)	

قید چگونگی / حالت (تکرار صفت یا اسم)
صفت در نقش اسم
هرچه + صفت برتر + صفت برتر
243 زمین خشناک [متن]

پسوند نسب (اسم منسوب)
جزء اسمی فعل مرگب به صورت اسم مضاف
«بلکه» (ربط)

«چون»، «زیرا» (قید علت)

وجه وصفی

جمع اسمهای غیر قابل شمارش
255 آگاهی و قدرت [متن]

پسوند «آر» (اسم / صفت)

پسوند «ی» (نام علوم، حرفه‌ها، محل کار)

پسوند «آ» (صفت فاعلی)

«خویش» (ضمیر مشترک)

پسوند «مدار»

پسوند «یت» (اسم مصدر)

«غیر» + صفت (صفت مرگب)

«فلان» (ضمیر مبهم)

پسوند «گار» (صفت فاعلی)

عطف چند قید پرسشی به یکدیگر

مفعول به صورت یک جمله کامل

فعل گذشته ساده در معنی فعل آینده

«مگر، جز، بجز، غیر از، الا...» (قید استثناء)

«با»، «همراه با»

عجیب ولی واقعی [متن] 271

«پر / کم» + اسم (صفت مرگب)

حذف نشانه اضافه از پایان موصوف (اسم مرگب)

«پس از»، «پس از آنکه»

عدد کسری (اعشاری و متعارفی)

کوچک و خواندنی [متن] 278

«هم» (پیشوند اشتراک)

282 دیروز، امروز، فردا [متن]

اسم + «کار» (نام حرفه)

تبدیل فعل مرگب لازم به متعدی

- تبدیل فعل مرکب لازم به متعدی
حرف اضافه «به» و روش نوشتن آن
290 جوانان، گامی به پیش برای شرکت
در بازسازی [متن]
واژه «باز»
- حال اخباری از مصدر فرضی «باشیدن»
«که» ربط و معانی آن
298 غزل و انواع آن
299 مثل یک جویبار (شعر)
301 صورت خیال در شعر
303 خانواده و کودک نابینا [متن]
حرف اضافه «به» به صورت میان وند
اسم فاعل / صفت فاعلی با معنی مفعولی
قید و انواع آن
فعل شرط، جواب شرط
حذف فعل
315 چشمه و سنگ (شعر)
«یکی» (نشانه نکره)
ضمیر متصل مفعولی با «اگر»
فعل «بودن» به معنی «داشتن»
تقدم فعل بر فاعل
حذف «می» (نشانه حال اخباری)
تقدم بخش دوم فعل مرکب بر بخش اول آن
321 بحران انرژی [متن]
ستاک + ستاک (اسم مرکب)
پسوند «انی» (صفت نسبی)
«قابل» + اسم (صفت مرکب)
پیشوند «نا» (صفت منفی)
«پس»
«چرا که»، «در رابطه با»، «بالعکس»
«طیروخیم»
«ناگزیر»
می بایست، بایست، باید
عبارت وصفی
«در حال» + مصدر / اسم مصدر (فعل ناتمام)

تقدم صفت «دیگر» بر موصوف
331 سمینار آموزشی طرح آمارگیری از
معادن کشور [متن]

«نامه» به صورت پسوند (اسم مرگب)
پسوند «ین» (جمع بعضی از واژه‌های عربی)
واژه «آلات» (نشانه جمع)
حرف اضافه «به» به معنی «برطبق / بنابر»
«لارم به ...»

336 روابط مصر و لیبی ... [متن]

فعل «انتظار رفتن»

واژه «سر» در ترکیبات

پسوند «گری» (اسم مصدر)

340 نهمین اجلاس سران ... [متن]

واژه «کُل» در ترکیبات

343 در جریان دیدار از پکن ... [متن]

«به نقل از»، «حاکی از»

«شایان ... که ...»

348 خط و خط نویسان نامدار

پسوند «گار» (نسبت)

پسوند «گانه» (نسبت)

واژه «نیمه» در ترکیبات

«نمودن / کردن / ساختن»

«گردیدن / گشتن / شدن»

پسوند «ور»

366 وقتی که عشق نیست ... [شعر]

«گونی / تو گونی» (قید تشبیه)

«هر کجا، هیچ کجا»

تشبیه، اضافه تشبیه، اضافه استعاری

373 مروری بر مطالب گذشته

6 тару.

بخش ششم.

381 برخی مطالب خواندنی

382 «ژمتی ژارغی» قانون قدیمی قزاقها

در ادا امور کشور

385	درباره «ژمتی ژارغی» (ترجمه به فارسی)
387	دو حکایت از «بوستان» سعدی شیرازی
389	ابونصر فارابی، معلم ثانی
394	زرتشت و اوستا
395	پیشینه تألیف کتابهای لغت فارسی
401	دلیران قلمه آخولقه
407	نمونه لطیفه‌های فارسی
427	پیوست شماره ۱ کلید تمرینها
459	پیوست شماره ۲ واژه‌نامه اصطلاحات دستوری قزاقی به فارسی
483	پیوست شماره ۳ برخی از حروف اضافه فارسی و انطباق آنها با زبان قزاقی.
495	کتابشناسی